

Undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer

Redovisning av regeringsuppdrag att granska skolor utifrån de reviderade läroplanerna

Diarienummer: 2024:304

Beskrivning av regeringsuppdraget

Beskrivning av regeringsuppdraget från ändringsbeslut av 2023 års regleringsbrev.

Granska skolor utifrån de reviderade läroplanerna m.m.

Skolinspektionen ska mot bakgrund av de reviderade läroplanerna granska skolornas arbete avseende det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer, inklusive arbetet med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Skolinspektionen ska redovisa sina erfarenheter och slutsatser av granskningen till Regeringskansliet senast den 1 april 2025.

Citera gärna Skolinspektionens rapporter, men kom ihåg att uppge källa: Skolinspektionen, rapportens namn och år.

Skolinspektionen, Regeringsuppdrag 2025

Diarienummer: 2024:304

ISBN 978-91-989805-6-1

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Kvaliteten i undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer behöver höjas på en majoritet av de granskade skolorna	5
Inledning	8
Om regeringsuppdraget att granska skolornas arbete utifrån de reviderade läroplanerna	8
Regeringsuppdraget besvaras genom två kvalitetsgranskningar	9
Granskningens fokus och avgränsningar	9
I granskningen ingår 60 skolor med högstadium och gymnasium	9
Skolinspektionens kvalitetskriterier i granskningen	10
Det här visar granskningen	14
Delar av undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer kan utvecklas på en majoritet av de granskade skolorna	14
Kunskaper om sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck	15
Eleverna vill prata fördjupat om sexualitet, samtycke och relationer	15
Lärarna undervisar om de nya områdena i läroplanerna, men fördjupar inte alltid frågorna om samtycke och hedersrelaterat våld och förtryck	16
Flertalet skolor ger inte eleverna återkommande och fördjupande undervisning i kunskapsområdet som helhet	19
Klassrumsklimat och intolerans i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer	23
Eleverna upplever att klassrumsklimatet är respektfullt men att det ibland är för tyst eller stökigt	23
Det saknas i flera fall strategier för att skapa ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat som ger förutsättningar att undervisa om känsliga frågor	23
Lärarna arbetar aktivt med att markera mot uttryck för intolerans, men fördjupar inte alltid frågorna i undervisningen	25
I skolor med utvecklingsbehov finns det starkare föreställningar om problematiska könsskillnader som påverkar klassrumsklimatet	27
Begränsat inflytande i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen	28

Andra iakttagelser om arbetet med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer	30
Avslutande diskussion	33
Eleverna får undervisning om samtycke, men i vissa fall saknas koppling till verklighetsnära situationer.....	33
Eleverna möter sällan en fördjupad undervisning om hedersrelaterat våld och förtryck	34
Undervisningen riskerar att bli ytlig och repetitiv när det inte tas ett helhetsgrepp om kunskapsområdet	35
Elever på mansdominerande program får på vissa skolor begränsad undervisning i kunskapsområdet	35
Det finns mer att göra för att undervisningen ska ske i ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat	36
Ett medvetet arbete behövs för att alla elever ska vilja och våga samtala	37
Lärarna upplever osäkerhet i att undervisa om känsliga frågor	37
Referenser	39
Bilagor	41
Bilaga 1 Skolinspektionens kvalitetskriterier	41
Bilaga 2 Metod och urval	44
Bilaga 3 Granskade verksamheter	46
Bilaga 4 Aktuella bestämmelser	48
Bilaga 5 Referenspersoner	54

Sammanfattning

Skolan ska ge eleverna kunskaper om sexualitet, samtycke och relationer. Det handlar bland annat om rättigheter och gränssättning i sexuella relationer, samt om vad som är respektfulla relationer. Den här granskningen visar att majoriteten av de granskade skolorna behöver höja kvaliteten i sitt arbete med kunskapsområdet. Eleverna ges inte alltid möjlighet att bredda och fördjupa sina kunskaper, och får sällan möta innehållet hedersrelaterat våld och förtryck. Flera skolor kan också göra mer för att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat.

Skolinspektionen har fått i uppdrag från regeringen att, mot bakgrund av de reviderade läroplanerna, granska skolornas arbete avseende det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I uppdraget ingår att Skolinspektionen också ska beakta skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer infördes i läroplanerna för grund- och gymnasieskolan år 2022, i syfte att förtydliga den tidigare sex- och samlevnadsundervisningen.¹ Revideringen innebär också ett tydligare ansvar för rektorn att området ska behandlas återkommande i utbildningen.²

Skolinspektionen har genomfört två kvalitetsgranskningar med fokus på valda delar av undervisningen inom kunskapsområdet. Granskningarna omfattar såväl grundskolans högstadium som gymnasieskolan. Avgränsningar till vissa centrala aspekter av kunskapsområdet har gjorts med utgångspunkt i inriktningen för regeringsuppdraget. Här sammanfattas myndighetens iakttagelser och bedömningar. Vi redogör för utvecklingsområden och ger exempel på arbete av hög kvalitet.

Kvaliteten i undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer behöver höjas på en majoritet av de granskade skolorna

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier behöver 23 av de 30 granskade grundskolorna och 26 av de 30 granskade gymnasieskolorna utveckla undervisningen i kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 60 verksamheter som har granskats och avser inte att ge en nationell bild.

¹ Utbildningsdepartementet (2018).

² Skolverket (2011); Skolverket (2022a).

Elever riskerar att få ytliga kunskaper om sexualitet, samtycke och relationer när skolorna inte tar ett helhetsgrepp kring kunskapsområdet

I kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer ingår teman såsom sexualitet, relationer, jämställdhet och normer. Dessa kan belysas utifrån både naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga perspektiv. Skolinspektionen kan konstatera att elever får undervisning om sexualitet, samtycke och relationer i olika ämnen. Däremot saknas ett helhetsgrepp och en kontinuitet i undervisningen på många granskade skolor. Lärarna har begränsad bild av vilka teman och perspektiv i kunskapsområdet som eleverna möter i olika ämnen. Därtill upplever eleverna i vissa fall undervisningen som upprepande i stället för fördjupande. Vi har till exempel sett att elever på några skolor efterfrågar att få samtala mer om samtycke utifrån verklighetsnära situationer, och inte bara om samtycke som begrepp. Det bristande helhetsgreppet om undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer riskerar att leda till att eleverna möter samma innehåll upprepat på de granskade skolorna. Det finns också signaler om att kunskapsområdet riskerar att bli särskilt begränsat för elever som går vissa program på några gymnasieskolor.

Sammantaget innebär det att elever på flera granskade skolor får begränsade möjligheter till breddning och fördjupning i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Att de granskade skolorna inte tar ett helhetsgrepp om kunskapsområdet var även ett av huvudbudskapen från Skolinspektionens granskning av sex- och samlevnadsundervisningen år 2018.

Eleverna ges begränsade möjligheter att utveckla kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck

Granskningen visar att eleverna får undervisning om sexualitet, samtycke och relationer i olika ämnen. Samtidigt kan vi konstatera att det finns vissa teman inom kunskapsområdet som inte återkommer och fördjupas på de granskade skolorna. Ett sådant är hedersrelaterat våld och förtryck. Flera elever beskriver i intervjuerna att de inte vet vad hedersförtryck är men att de skulle vilja lära sig om det. Samtidigt upplever många lärare hedersproblematik som känsligt och svårnavigerat. På vissa granskade skolor uppger lärare och rektorer att innehåll om hedersrelaterat våld och förtryck inte är prioriterat. En vanlig förklaring till det är att de inte har elever på skolan som lever i en hederskontext.

Lärarna markerar mot intolerans, men på flera skolor saknas ett medvetet arbete för att alla elever ska vilja och våga tala

I en majoritet av de granskade skolorna arbetar lärarna aktivt för att markera mot uttryck för intolerans. Det kan handla om destruktiva jargonger såsom machoattityder, homofobi, sexism eller rasism. Generellt upplever eleverna att det är ett gott och respektfullt klassrumsklimat i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Samtidigt ges i

granskningen exempel på hur enskilda elever eller elevgrupper använder skämt och nedvärderande språkbruk som kan knytas till exempelvis homofobi och sexism. Även om de granskade skolorna har generella rutiner för att skapa ett tryggt klassrumsklimat, har flera lärare inte ett medvetet arbete för att alla elever, oavsett kön, ska vilja och våga tala. Dessutom arbetar flera skolor i begränsad utsträckning med frågor om intolerans och jargoner i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Lärarna upplever osäkerhet i att undervisa om känsliga frågor

I granskningen framgår att det finns innehåll som lärarna och eleverna upplever är känsliga att samtala om tillsammans. Några exempel är könsidentitet, sexuell läggning, könsnormer, jämställdhet och hedersrelaterat våld och förtryck. En annan svårighet är att lärare och elever på vissa av de granskade skolorna upplever att det finns elever som skämtar bort pågående diskussioner och har svårt för att ta undervisningen på allvar. Här finns det ett behov att rusta lärarna med kunskaper om hur man skapar en tillitsfull miljö i klassrummet, så att alla elever på ett tryggt sätt kan ta sig an kunskapsområdet.

Inledning

Sexualitet, samtycke och relationer är ett kunskapsområde som ska ge elever kunskaper om sexualitet, relationer, jämställdhet, normer och gränsdragningar, samt identitetsskapande. Undervisning om sex och samlevnad blev obligatoriskt för alla elever i svensk skola 1955.³

Kunskapsinnehållet i läroplanerna har förändrats för att återspegla en samhällsutveckling som löpande tar upp frågor som ska bidra till att stärka individers ansvar, rättigheter och trygghet kring sex och relationer. Idag heter kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer, och det finns ett tydligare fokus på att sexualitet och relationer ska präglas av just samtycke. Skolorna ska också arbeta med frågor såsom hedersrelaterat våld och förtryck för att motverka att normer, makt och våldsyttningar kan begränsa människors sexualitet och relationskapande i olika sammanhang.

Att eleverna vill ha mer och fördjupad undervisning om frågor som rör sexualitet och relationer framgår av både Skolinspektionens granskning av sex- och samlevnadsundervisningen 2018 och andra undersökningar.⁴ Samtidigt visar Folkhälsomyndighetens senaste enkätundersökning att en betydande andel unga upplever våld i nära relationer.⁵ Undersökningar visar också att flickor är mer utsatta för våld än pojkar, samt att unga som lever i hederskontext, med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) eller hbtqi-personer är särskilt utsatta.⁶ Ungdomar själva efterfrågar forum för våldsförebyggande arbete, och för att diskutera kärleksrelationer, sexuellt samtycke och vad som är okej att göra i en relation.⁷

Om regeringsuppdraget att granska skolornas arbete utifrån de reviderade läroplanerna

Den 1 juli 2022 infördes en ny läroplan för grundskolan och läroplanen för gymnasieskolan reviderades.⁸ Revideringarna innebar bland annat förändringar i grundskolans och gymnasieskolans arbete med sexualitet, samtycke och relationer. I läroplanens inledande delar infördes helt nya formuleringar och en del omformuleringar. Intentionen var att förtydliga kunskapsområdet sex och samlevnad, och samtidigt byttes namnet till *sexualitet, samtycke och relationer*. Det infördes också nya formuleringar om skolans ansvar för att förebygga och motverka olika former av intolerans, våld och förtryck med kunskap och aktiva insatser. Det har även skett förändringar i kurs- och ämnesplaner.

³ Lukkerz (2023).

⁴ Barnombudsmannen (2020); Skolinspektionen (2018); Folkhälsomyndigheten (2017).

⁵ Folkhälsomyndigheten (2025); Jämställdhetsmyndigheten (2024).

⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2024); Socialstyrelsen (2019).

⁷ Korkmaz, Sibel., & Överlien, Carolina (2023), s. 56.

⁸ Skolverket (2011); Skolverket (2022a).

Skolinspektionen fick i juni 2023 i uppdrag av regeringen att mot bakgrund av de reviderade läroplanerna granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I uppdraget ingår att Skolinspektionen också ska beakta skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Regeringsuppdraget besvaras genom två kvalitetsgranskningar

För att besvara regeringsuppdraget har myndigheten genomfört två kvalitetsgranskningar, en av grund- och en av gymnasieskolor. Vi har avgränsat granskningen till vissa aspekter av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer utifrån regeringsuppdraget.

Granskningen har omfattat två frågeställningar med sex kvalitetskriterier som stöd för bedömningen av skolornas arbete. Kvalitetskriterierna för vad som bedömts vara hög kvalitet återfinns i bilaga 1.

1. I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om, och förmåga att kritiskt granska, maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?
2. I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val, såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Granskningens fokus och avgränsningar

Skolinspektionen har valt att granska arbetet med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer i *undervisningen*. Skolornas arbete med kunskapsområdet kan ske vid andra tillfällen och sammanhang, såsom under externa föreläsningar, mentorstider och raster men vi har i denna granskning ämnesundervisningen i fokus. Vi har också valt att fokusera främst på relationella och sociala aspekter kopplat till sexualitet och relationer, såsom *samtycke* och *hedersrelaterat våld och förtryck*. Vi har lagt mindre fokus på vissa biologiska frågor som exempelvis omfattar kroppens funktioner, sexuellt överförbara infektioner eller preventivmedel. Detta val av fokus bygger på undersökningar som visar att undervisningen ofta fokuserar på kroppens funktioner, och att unga efterfrågar mer samtal om bland annat normer, relationer och könsidentiteter.⁹

I granskningen ingår 60 skolor med högstadium och gymnasium

Granskningen har genomförts under 2024 på totalt 60 skolor, varav 30 grundskolor med högstadium och 30 gymnasieskolor. I rapporten redovisas de samlade iakttagelserna från de 60 granskade skolorna. Rapporten ger

⁹ Folkhälsomyndigheten (2025).; (2017).

därmed inte en nationell bild av förhållandena. För att få en bild av olika grund- och gymnasieskolors arbete har Skolinspektionen eftersträvat en variation i urvalet. Skolorna som ingår i granskningen varierar på så vis avseende vilka socioekonomiska områden skolorna ligger i, vilken kommuntyp de tillhör, antal elever på skolan och huvudmannatyp. I urvalet för gymnasiet finns både högskole- och yrkesförberedande program. För en utförligare beskrivning av metod och urvalsprinciper, se bilaga 3. En förteckning över de skolor som ingått i granskningen finns i bilaga 4.

Skolinspektionens kvalitetskriterier i granskningen

För att kunna besvara frågeställningarna och bedöma undervisningens eller verksamhetens kvalitet har Skolinspektionen tagit fram kvalitetskriterier som grund för bedömningen. För att uttolka målen i författningarna och för att göra dem granskningsbara är det nödvändigt att ta fram kriterier som bedömningarna kan vila mot. Kvalitetskriterierna är Skolinspektionens uttolkning av skolförfattningar med stöd i förarbeten, allmänna råd, forskningsresultat och beprövad erfarenhet.

Nedan presenteras den riskbild som Skolinspektionen haft som utgångspunkt för att ta fram kvalitetskriterierna för granskningen.

Undervisningen i kunskapsområdet riskerar att ses som en fråga för några enstaka ämnen och sker inte återkommande

Undervisningen ska behandla teman om normer, könsroller, sexualitet och samtycke utifrån olika ämnesperspektiv. Undervisningen behöver även omfatta både kunskaper och värden.¹⁰ Eleverna ska få möjlighet att återkommande samtala kring teman utifrån kunskapsområdet, till skillnad från enstaka tillfällen som till exempel en temavecka.¹¹ Det finns dock en risk att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer många gånger är kopplad till enskilda drivna lärare och insatser utan samordning och systematik.¹² I Skolinspektionens granskning 2018 av sex- och samlevnadsundervisning framkom att lärare kände sig osäkra på hur kunskapsområdet berörde dem. Många av lärarna saknade också samsyn om vem som undervisade om sex och samlevnad inom olika ämnen.¹³ Kunskapsområdets innehåll ingår både i läroplanens inledande delar och i flera kurs- och ämnesplaner. Det gör att ansvaret för att bidra till helheten ligger på flera lärare och ämnen.

Folkhälsomyndighetens senaste undersökning om sexualitet och hälsa¹⁴, som riktar sig till unga 16–29 år,¹⁵ visar att unga uppfattar att kunskaper om kroppen, kondomanvändning och sexuellt överförbara infektioner (STI)

¹⁰ Öhman, L (2021)., s. 89.

¹¹ Öhman, L (2021)., s 91. Skolverket (2023a).

¹² Ceder, S (2021)., s.19.

¹³ Skolinspektionen (2018).

¹⁴ Folkhälsomyndigheten (2025). UngKAB – Ungas hälsa, relationer och sexliv.

¹⁵ Svartsfrekvens 24 procent. Analyserna är baserade på 9 444 svar från unga i åldrarna 16–29 år.

var de områden som blivit mest belysta i skolundervisningen.¹⁶ De områden som unga anser blivit minst belysta i skolundervisningen rör könsidentiteter och sexuella identiteter, att kritiskt granska pornografi, sätt att bli förälder på samt menscykeln.¹⁷ Forskning visar också att ungdomar uppfattar att sex- och samlevnadsundervisningen i skolan fokuserar mer på kroppsliga aspekter och funktioner såsom sexuellt överförbara sjukdomar och oönskade graviditeter istället för relationer, hur man har sex, pornografi, var gränserna går såväl som hbtq- och identitetsfrågor.¹⁸

Brist på tillitsfullt klassrumsklimat kan hämma diskussioner, samtal och fördjupning

Elevernas möjlighet att diskutera och samtala med varandra är till stora delar beroende av att det finns ett klassrum som präglas av tillit och goda relationer. Forskning visar att elever som uppger att de har positiva relationer med sina lärare och klasskamrater upplever att de har ett inkluderande och öppet diskussionsklimat, vilket i sin tur inbjuder till diskussioner och en undervisning som präglas av undersökande frågor.¹⁹ Läraren behöver vara en aktiv samtalsledare och styra och leda eleverna så att många perspektiv kommer till uttryck och att samtalen sker på ett tryggt och respektfullt sätt.²⁰

Skolinspektionens granskning av hantering av kontroversiella frågor i undervisningen 2022 visade att en majoritet av eleverna i de granskade skolorna sällan fick samtala om laddade frågor under lärares vägledning. Samtal och diskussioner skedde vanligen i helklass där få yttrade sig, eller i par- eller smågruppssamtal utan lärares stöd.²¹ I granskningen framkom också att det är vanligt att elever drar sig för att säga vad de tycker. Normbildning, konsensuskultur och upplevd otrygghet i undervisningen visade sig i alla typer av granskade skolor. Den upplevda otryggheten kan leda till att eleverna får begränsade möjligheter att tillsammans utforska vilka värderingar som färgar olika ställningstaganden vilket kan leda till att det blir tyst i klassrummet.²²

Trygghet och studiero är en viktig förutsättning för elevers lärande och utveckling. I Skolinspektionens sammanställning av resultat från skolenkäten mellan 2010 och 2020 framkom att den upplevda tryggheten över tid har utvecklats i negativ riktning, om än svagt. Den upplevda tryggheten är dock mycket högre än upplevd studiero. Även om elevernas upplevelse av studiero ligger på en relativt hög nivå så är det antalsmässigt många elever som inte upplever studiero i den omfattning som är

¹⁶ Folkhälsomyndigheten (2025), s. 55.

¹⁷ Folkhälsomyndigheten (2025)

¹⁸ Unis, Brian (2020).

¹⁹ Skolverket (2022b).

²⁰ Planting-Bergloo, S (2021), s. 116.

²¹ Skolinspektionen (2022).

²² Skolinspektionen (2022).

önskvärd.²³ År 2024 är det endast en minoritet av eleverna i grundskolan, runt fyra av tio, som svarar att det ofta eller alltid är arbetsro.²⁴

Vidare finns det skäl att ha ett jämställdhetsperspektiv på frågan om tillit och möjlighet till fördjupning. Jämställdhetsmyndigheten har 2021 beskrivit att det finns utbredda kunskaps- och attitydskillnader mellan kvinnor och män avseende frågor om jämställdhet.²⁵ Exempelvis handlar det om att kvinnor i större utsträckning än män tar avstånd från våldsutövning och markerar mot sexistiska eller homofoba uttalanden.²⁶ Unga män anser i högre utsträckning än unga kvinnor att vi lever i ett jämställt samhälle, och fler män än kvinnor menar att jämställdheten har gått för långt i Sverige.²⁷ Mot denna bakgrund riskerar den här typen av skillnader mellan könen att påverka elevernas engagemang och intresse för att fördjupa sig i undervisningen inom kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Skolundervisningen är en viktig informationskälla om sexualitet och relationer under tonåren.²⁸ Däremot visar Folkhälsomyndigheten att kvinnor och män i åldrarna 16–29 år i olika utsträckning nås av samhällets förebyggande insatser, särskilt eftersom ungdomsmottagningar når män i lägre utsträckning. Folkhälsomyndigheten menar att denna ojämställdhet bidrar till skillnader i tillgång och tillgänglighet till hälsofrämjande insatser kopplat till sexualitet och relationer.²⁹

Eleverna riskerar att missa viktiga perspektiv när de inte görs delaktiga

Många elever anser att de får för lite kunskaper om sexualitet och relationer i skolan och det finns en risk att undervisningen inte tar upp situationer som de kan uppleva i sin vardag.³⁰ Skolinspektionens granskning 2018 visade att det var vanligt att elever inte gjordes delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av sex- och samlevnadsundervisningen. I granskningen underströk Skolinspektionen att frågor som är särskilt viktiga för eleverna riskerar att missas när eleverna inte involveras i undervisningen. I granskningen framkom vidare att eleverna ville prata om sex och samlevnad oftare än vad undervisningen gett dem möjlighet till.³¹ Även forskare pekar på betydelsen av elevers möjlighet till att vara delaktiga i både planering av och medverkan i undervisningen om sexualitet och relationer.³² Detta för att bättre kunna tillgodose de behov och önskemål eleverna har då elevgrupper ofta skiljer

²³ Skolinspektionen (2020).

²⁴ Skolenkäten (2024).

²⁵ Jämställdhetsmyndigheten (2021).

²⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2021).

²⁷ Jämställdhetsmyndigheten (2022).; Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2019).

²⁸ Folkhälsomyndigheten (2025)., s. 55

²⁹ Ibid., s. 54

³⁰ Folkhälsomyndigheten (2017). s. 80.; Unis, Brian (2020).

³¹ Skolinspektionen (2018).

³² Öhman, L (2021)., s 94.

sig mycket åt sinsemellan.³³ Delar av kunskapsområdet är i ständig förändring och genom att inte involvera eleverna i undervisningen kan man som lärare missa att få syn på vilka frågor som för tillfället engagerar och berör eleverna.³⁴

³³ Ceder, S (2021)., s. 17.

³⁴ Skolverket (2023).

Det här visar granskningen

Detta kapitel inleds med att beskriva Skolinspektionens övergripande bedömning av kvaliteten i undervisningen utifrån de delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer som vi har granskat. Därefter redovisar vi granskningens iakttagelser inom de två granskade områdena, våra bedömningar och verksamheternas utvecklingsområden, samt exempel på arbete av god kvalitet.

I det första avsnittet redogör vi för våra bedömningar av och iakttagelser om i vilken utsträckning undervisningen i kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer bidrar till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer utifrån kön, samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Därefter kommer ett avsnitt där vi redogör för bedömningarna och iakttagelserna som rör i vilken utsträckning undervisningen i kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer bidrar till att stärka elever att göra medvetna och självständiga val, såsom att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter, bland annat med fokus på intolerans.

I granskningen har vi även gjort andra iakttagelser om skolornas arbete. Dessa ingår inte i Skolinspektionens bedömningar, men är relevanta för förståelsen av skolornas arbete med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Dessa iakttagelser redovisas i ett sista avsnitt.

Bedömningarna och iakttagelserna redovisas samlat för både grund- och gymnasieskolan. I de fall det förekommer skillnader mellan skolformerna återges de löpande i texten. Som tidigare nämnts rör våra iakttagelser de 60 grund- och gymnasieskolor vi granskat och ger inte en nationell bild av skolan.

Delar av undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer kan utvecklas på en majoritet av de granskade skolorna

Skolinspektionens bedömning är att undervisningens kvalitet i sexualitet, samtycke och relationer kan höjas hos en majoritet av de 60 granskade skolorna. Sju grundskolor och fyra gymnasieskolor har bedömts hålla en hög kvalitet i undervisningen. 16 grundskolor och 19 gymnasieskolor har gemensamt att det saknas viktiga aspekter för en undervisning av hög kvalitet. Sju grundskolor och sju gymnasieskolor bedöms ha låg kvalitet och stora utvecklingsbehov på det granskade området. Det innebär att eleverna inte möter kunskapsområdet i undervisningen på ett sätt som ger dem goda förutsättningar att ta till sig viktiga kunskaper kring sexualitet, samtycke och relationer.

Kunskaper om sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck

Det första bedömningsområdet handlar om i vilken utsträckning undervisningen i kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer bidrar till att ge eleverna kunskaper om, och förmåga att kritiskt granska, maktstrukturer utifrån kön, samt hedersrelaterat våld och förtryck. För hög kvalitet har vi satt upp kriterier som handlar om att undervisningen är återkommande, aktuell och ger möjlighet till fördjupning. När det sker ett samarbete mellan lärarna möter eleverna olika perspektiv på kunskapsområdet utifrån undervisning i olika ämnen. Teman om att kritiskt granska maktstrukturer utifrån kön, såsom hedersrelaterat våld och förtryck, ingår också i undervisningen.

Skolinspektionens bedömning är att 22 av 30 **grundskolor** behöver höja kvaliteten i sitt arbete inom området, varav 10 bedöms ha låg kvalitet och 12 bedöms sakna viktiga aspekter som kännetecknar en hög kvalitet i arbetet.

Motsvarande bedömningen är att 26 av 30 **gymnasieskolor** behöver utveckla sitt arbete, varav 13 har låg kvalitet och 11 saknar viktiga aspekter.

Vanliga utvecklingsområden är att skolorna behöver:

- Ge eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck.
- Ge eleverna möjligheter till en återkommande och fördjupad undervisning i sexualitet, samtycke och relationer.
- Skapa samarbeten mellan olika ämnen för att elever ska få möta olika perspektiv på teman om sexualitet, samtycke och relationer.

Eleverna vill prata fördjupat om sexualitet, samtycke och relationer

Flera elever beskriver i intervjuer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer är viktig för dem. På skolor som vi bedömt har utvecklingsområden är det vanligt att eleverna uppfattar undervisningen som repetition av sådant de redan lärt sig tidigare. När eleverna uttrycker att de saknar att prata om vissa teman i undervisningen, såsom om relationer, beskriver de att undervisningen inte känns meningsfull. Några elever i de granskade skolorna beskriver att de vill veta mer om hur de skapar sunda relationer. Andra elever vill få kunskap om vad som kännetecknar osunda relationer eller om nyanserna för vad samtycke innebär i olika situationer.

Lärarna undervisar om de nya områdena i läroplanerna, men fördjupar inte alltid frågorna om samtycke och hedersrelaterat våld och förtryck

I läroplanerna för grund- och gymnasieskolan framgår att maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck ska kritiskt granskas i utbildningen. Enligt läroplanen ska utbildningen ge eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat pornografi.³⁵ I denna granskning har vi fokuserat på hur skolorna ger eleverna möjlighet att få kunskaper om detta i ämnesundervisningen.

Eleverna ges undervisning om samtycke, men elever efterfrågar mer diskussion om dess betydelse i verklighetsnära situationer

I kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer ska eleverna utveckla förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.³⁶ Den här granskningen visar att lärare på en majoritet av de granskade skolorna utformar undervisningen så att eleverna ska få förståelse för egna och andras rättigheter. Samtidigt finns det några skolor som inte fördjupar undervisning om samtycke och där eleverna önskar mer diskussion kring hur samtycke kan förstås i verklighetsnära situationer.

På både de granskade grund- och gymnasieskolorna arbetar lärarna medvetet för att ge eleverna kunskaper som syftar till att kunna leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter. Det sker i olika ämnen utifrån verkliga händelser och genom fiktiva exempel. På skolorna ges eleverna återkommande möjligheter att läsa eller se på klipp eller filmer och diskutera om andra människors upplevelser. En svensklärare formulerade det som att det är en av svenskämnets grunder, att diskutera människors erfarenheter utifrån fiktiva karaktärers upplevelser i syfte att stärka elevernas empati. Även lärare i historia understryker att de återkommande visar på exempel på olika människors livsvillkor och hur de förändrats i syfte att skapa bredare förståelse för andra.

Att få förståelse för andra människors situation och erfarenheter är en del av att få insikter om vad samtycke innebär. Även om alla granskade skolor på något sätt ger eleverna undervisning om samtycke får elever i olika omfattning möta och diskutera samtycke ur olika perspektiv. Det är exempelvis vanligt att lärare i samhällsvetenskap behandlar samtyckeslagstiftningen, svensklärare undervisar om olika gråzoner för samtycke i litteratur, där eleverna ges möjlighet att resonera utifrån litterära karaktärers erfarenheter. I biologi undervisar lärare ofta om konsekvenser av att inte ha säkerställt samtycke, och olika situationer

³⁵ Skolverket (2011).; Skolverket (2022a).

³⁶ Skolverket (2011).; Skolverket (2022a).

utifrån det. Men det finns även praktisk-estetiska ämnen som tar upp vikten av samtycke, såsom idrott och hälsa när eleverna tar i varandra vid dans.

På några av de granskade skolorna får eleverna undervisning om samtycke utanför ämnesundervisningen, såsom under temadagar eller under mentorstid. Vid sådana tillfällen brukar lärare, elevhälsa eller externa aktörer ta upp begreppet samtycke och vad det betyder. Att stärka undervisningen genom temadagar kan vara ett bra sätt att nå fördjupning eller komplettera övrig undervisning för eleverna. Det finns dock en risk att eleverna inte alltid uppfattar dessa dagar som obligatoriska att närvara vid. På en skola ger rektorn som exempel att sådana dagar är obligatoriska men att de ändå brukar ha ett stort bortfall av elever som inte kommer. Om fördjupande perspektiv på samtycke, eller andra centrala teman främst förläggs till temadagar finns därför en risk att inte alla elever möter dessa teman.

Bland de granskade skolorna finns även några som i mycket låg utsträckning ger eleverna undervisning om samtycke. På dessa skolor är det vanligt att enbart ta upp samtycke som begrepp. Eleverna på dessa skolor beskriver det som att lärarna säger att samtycke är viktigt men förklarar inte mer vad det innebär. På flera skolor i granskningen har eleverna fått se en film som handlar om att tvinga i en annan person att dricka te, för att visa på att det är orimligt att utföra en handling mot någons vilja. Ibland används liknande undervisningsmaterial såsom filmer eller faktatexter om samtycke utan att läraren förklarar vidare vad det betyder och ger exempel på hur det tolkas i autentiska sexuella situationer. Elever som är kritiska menar att de vill diskutera mer fördjupat vad det innebär specifikt i olika *sexuella* situationer. Till exempel lyfts att lärarna borde prata mer om situationer när någon säger "jag vill vänta lite", eller "det gör ont", och låta eleverna diskutera utifrån sådana exempel som knyter an till verklighetsnära situationer.

Lärarna upplever osäkerhet inför undervisning om hedersrelaterat våld och förtryck och det uppfattas inte vara prioriterat på alla skolor

Genom ändringarna i läroplanerna³⁷ tillkom även skrivningar om att utbildningen bland annat ska inkludera kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck.³⁸ I granskningen ser vi att flera av grund- och gymnasieskolorna skulle behöva utveckla sin undervisning om teman kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck.

På många skolor möter eleverna på något sätt teman om hedersrelaterat våld och förtryck. Flera lärare ger exempel på att de nämner närliggande teman när de pratar om nyheter där sådan problematik uppmärksammas. På vissa skolor har läraren i svenska gett eleverna i uppgift att läsa en roman med temat hedersförtryck. För att eleverna ska få en undervisning av hög kvalitet ser vi dock att det behöver behandlas mer återkommande i

³⁷ Avser de ändringar som tillämpas sedan hösten 2022.

³⁸ Skolverket (2011).; Skolverket (2022a).

undervisningen. I flera skolor får eleverna möta temat vid enstaka tillfällen och i endast ett ämne. För att eleverna ska ges möjligheter till fördjupning behöver eleverna möta temat mer återkommande och utifrån olika ämnesperspektiv.

Av intervjuerna framkommer att det finns flera anledningar till att eleverna inte återkommande får kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck. Dels kan det bero på att det inte finns en styrning från rektorn, dels på att lärarna inte känner sig bekväma att undervisa om temat. I intervjuerna har lärarna överlag varit positiva inför möjligheten att undervisa om hedersrelaterat våld och förtryck och har ansett det vara viktigt. Men de upplever också en stor osäkerhet inför att undervisa om området. Framför allt ser lärare en risk med att öka fördomarna om att hedersförtryck förekommer enbart i vissa delar av världen, etnicitet eller religion. De upplever också att undervisningen kan bli alltför utpekande mot elever på skolan som kan tänkas vara utsatta för hedersförtryck.

Det är också tydligt att rektorernas och lärarnas upplevelse av vilken elevgrupp de har på skolan spelar roll för hur hedersrelaterat våld och förtryck tas om hand i undervisningen. De rektorer och lärare som inte prioriterat undervisning om hedersrelaterat våld och förtryck menar att det inte är lika relevant eftersom de inte upplever sig ha elever som är utsatta för detta. De resonerar trots detta att det är viktigt att eleverna får kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck eftersom de inte alltid kan veta med säkerhet om de har elever som omfattas av problematiken. Flera rektorer och lärare menar också att eleverna behöver få kunskaper om det för att känna till att det är något som förekommer i Sverige. Eftersom det är en relativt ny läroplansskrivning, och det finns många kunskapsområden som skolan behöver hantera, framhåller några rektorer dock att de fått prioritera andra angelägna frågor på skolan.

Men det finns också flera skolor som i högre utsträckning behandlar teman som berör hedersrelaterat våld och förtryck. På dessa skolor får eleverna kunskaper om det i flera årskurser och i flera ämnen. Överlag behandlar lärarna främst sådana teman i svenska och engelska där undervisningen berör hedersproblematik utifrån litteratur. Ett vanligt tema är oskuldsnormer eller begränsningar i val av partner, som eleverna ges möjligheter att reflektera över. Några lärare beskriver att de vävt in ett könsperspektiv för att eleverna ska förstå att hedersproblematik berör både tjejer och killar. I biologi är det vanligt att lärare tar upp teman om omskärelse och könsstympning. Det förekommer även en rad andra ämnen som tar upp hedersaspekter såsom religion, samhällskunskap och på gymnasiet inte minst i fördjupningskurser såsom sociologi och kriminologi.

Lärarna undervisar om föreställningar om kön, sexualitet och relationer

I läroplanerna för 2022 lades till att eleverna ska ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i

olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.³⁹ Granskningen visar att de granskade högstadie- och gymnasieskolorna låter eleverna ta del av undervisning om föreställningar om kön kopplat till relationer och sexualitet i någon form. Eleverna får reflektera över kvinnligt och manligt i en mängd olika ämnen såsom svenska, samhällskunskap, historia, biologi, religion, idrott och hälsa. På högstadiet även i bild och hem- och konsumentkunskap och på gymnasiet i till exempel sociologi och yrkeskurser. Vanliga perspektiv som eleverna reflekterar över är könsroller i litteratur eller i hemmet, kvinnlig och manlig representation i historia, maktstrukturer i samhället, olika religioners syn på manligt och kvinnligt med mera. Eleverna får även möjligheter att reflektera över hur relationer och sexualitet framställs i reklam och sociala medier. Där får de exempelvis analysera hur kvinnor och män framställs i reklam eller på film, och hur idrottare på sociala medier bidrar till olika kroppsideal.

Det är dock få av de granskade skolorna som behandlar pornografins roll i att påverka våra föreställningar om relationer och sexualitet. Enstaka lärare på vissa skolor kommer in på området pornografi i samband med att de analyserar relationer och sexualitet i olika medier. Främst dyker teman om pornografi upp spontant, under till exempel raster. I samband med det handlar det om att lärare generellt problematiserar själva industrin och hur den utnyttjar kvinnor.

Flertalet skolor ger inte eleverna återkommande och fördjupande undervisning i kunskapsområdet som helhet

Rektorn har ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen. Vidare ska lärarna organisera och genomföra arbetet så att eleverna får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.⁴⁰ Vi har granskat hur skolorna arbetar för att eleverna ska få en återkommande och fördjupande undervisning i kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer som helhet.

I granskningen ser vi att flertalet skolor inte tagit ett samlat grepp för att ge eleverna en återkommande och fördjupande undervisning i sexualitet, samtycke och relationer. På skolor med utvecklingsbehov har det i flera fall varit otydligt för lärarna vilken undervisning i sexualitet, samtycke och relationer eleverna möter i olika ämnen på skolan i stort. Lärare beskriver i intervjuerna att de inte känner till vad andra lärare undervisar om eller vilket perspektiv de utgår ifrån. När skolorna inte har tydliggjort vilken undervisning eleverna får är det också otydligt vilka ämnen som bär och bidrar till den större delen av undervisningen i kunskapsområdet.

³⁹ Skolverket (2011).; Skolverket (2022a).

⁴⁰ Skolverket (2011).; Skolverket (2022a).

I de allra flesta av de granskade skolorna finns ändå exempel som visar att eleverna får undervisning i sexualitet, samtycke och relationer i olika ämnen. Överlag har det i granskningen varierat stort i vilken omfattning lärarna väver in kunskapsområdet i sina respektive ämnen. Exempel på vad några lärare beskriver att de tar upp är: samtycke i biologi, förändrad syn på kvinnans ställning i historia, olika syn på familj och äktenskap i religion, sociala relationer i svenska och engelska, arbetsfördelning i hemmet i hem- och konsumentkunskap, könsroller i reklam i bildämnet. De flesta lärare som undervisar om sexualitet, samtycke och relationer tar också in aktuella frågor i undervisningen, såsom händelser och nyheter i omvärlden. Lärare på flera skolor tar exempelvis upp "snippadomen", könstillhörighetslagen eller abortlagstiftning i USA. Några lärare tar även medvetet in aktuella frågor utifrån de sociala arenor där eleverna befinner sig, såsom hur influencers förespråkar destruktiva mansroller.

På flera skolor framgår att lärarna som undervisar i biologi/naturkunskap och samhällskunskap har ett utarbetat arbetsområde kopplat till kunskapsområdet i linje med kurs- och ämnesplanerna. I några skolor som ingått i granskningen är dock lärarna i dessa ämnen mer osäkra på hur delar av kunskapsområdet ingår i deras respektive undervisningsämne. På högstadiet har vi sett exempel på att läraren i idrott och hälsa och träslöjd tydligast beskriver hur kunskapsområdet ingår i deras ämne, och på gymnasiet har vi exempel när det är tydligast i fördjupningskurser såsom sociologi. Det finns därmed en variation mellan de granskade skolorna vilka lärare som arbetar utifrån, och känner sig trygga med, kunskapsområdet i undervisningen.

Sammantaget är lärarna på de flesta av de granskade skolorna osäkra på vilka kunskaper som förmedlas till eleverna i kunskapsområdet som helhet. Lärarna på de flesta skolorna känner heller inte till på vilket sätt eller i vilka ämnen som eleverna får kunskaper om de delar som finns beskrivna i läroplanens inledande delar. I intervjuerna är det tydligt att lärarna inte känner till vilka perspektiv eller innehåll på sexualitet och relationer som respektive lärare och ämne tar upp. Det kan exempelvis handla om att vissa lärare trycker mer på riskorienterande perspektiv än på friskorienterande. Det kan också handla om att två lärare undervisar om sådant som hedersförtryck utifrån samma roman, men utan att känna till det. Det är särskilt tydligt i intervjuerna när lärarna blir förvånade över att höra hur andra lärarkollegor arbetar med temat. Ytterst är det rektorns ansvar att se till att undervisningen i olika ämnen samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.⁴¹ I granskningen ser vi att lärarna på många skolor inte samarbetar så att eleverna ska möta en undervisning där flera ämnen bidrar till den helheten.

De flesta av de granskade skolorna tar vid behov in kompetenser från elevhälsan eller externa aktörer, såsom ungdomsmottagningen, för att

⁴¹ Skolverket (2011).; Skolverket (2022a).

komplettera med fler perspektiv på sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen ser vi att det varierar mellan skolorna i vilken utsträckning dessa besök förbereds och följs upp i ämnesundervisningen. Eleverna beskriver att de inte alltid förbereds inför sådana besök och att lärarna därför inte tydliggjort syftet. De skolor som har mer välutvecklade arbetssätt förbereder eleverna inför besöken och vad det ska handla om. Därefter ges eleverna även möjligheter att reflektera över de frågor som dykt upp i samband med besöket i undervisningen.

Kunskapsområdet är inte alltid prioriterat

I granskningen ser vi tendenser till att sexualitet, samtycke och relationer inte alltid är ett prioriterat kunskapsområde för lärarna. Några lärare vid de granskade skolorna beskriver att de förlägger kunskapsområdet sist på läsåret efter att betygen är satta för att de prioriterar och ser det som viktigare att eleverna får andra kunskaper i deras ämne. På flera granskade skolor har lärarna utarbetat ett arbetsområde eller temadagar i slutet av årskurs 8 eller 9 på högstadiet eller i slutet av år 2 eller 3 på gymnasiet. Inte sällan är det lärare i biologi eller samhällskunskap som planerar undervisning om sexualitet, samtycke och relationer och genomför det under ett antal dagar eller veckor. Ibland finns dock strukturer på skolan som gör att lärarna inte känner sig fria att planera kunskapsområdet utifrån vad de tycker passar deras elevgrupp. På en skola menar lärare att de helst skulle vilja inleda läsåret med ett djupdyk i kunskapsområdet som ett sätt att hjälpa eleverna att komma varandra nära. Läraren menar att diskussioner om relationer, identitet och samtycke i ett tidigt skede skulle underlätta att sådana teman mer naturligt kommer in regelbundet i undervisningen. Utifrån intervjuerna framträder en risk med att förlägga undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer till slutet av läsåret då det kan saknas tillräckligt med tid för fördjupning i frågorna.

Eleverna på gymnasiet får olika möjligheter till återkommande och fördjupande undervisning beroende på vilket program de går

En konsekvens av att kunskapsområdet inte samordnats på skolan är att eleverna på granskade gymnasieskolor får olika mycket undervisning beroende på vilket program de går. Programstrukturen kan vara avgörande för om eleverna på de granskade skolorna får en återkommande undervisning genom alla år på gymnasiet.

Granskningen visar att elever som går till exempel samhällsprogrammet eller barn- och fritidsprogrammet tar del av undervisning om sexualitet, samtycke och relationer i fördjupningskurser såsom psykologi, filosofi och kriminologi. Elever som går på exempelvis teknikprogrammet, el- och energiprogrammet, fordonsprogrammet får på vissa skolor mindre undervisning i kunskapsområdet. Dessa program har färre fördjupningskurser vars innehåll utifrån kurs- och ämnesplaner tydligt knyter an till sexualitet, samtycke och relationer. Därutöver studerar eleverna på teknikprogrammet inte naturkunskap alls i sitt program, vilket

gör att de eleverna kan gå miste om biologiska perspektiv på kunskapsområdet om inte skolan fångar upp det på annat sätt.

I granskningen ser vi att skolor som bedömts ha hög kvalitet i sin undervisning inom kunskapsområdet använder temadagar och mentorstid som ett sätt att bredda teman eller perspektiv som annars inte ingår i ordinarie ämnesundervisning. Det blir särskilt tydligt i de granskade gymnasieskolor där man vill ge elever som läser teknikprogrammet eller på något av yrkesprogrammen en likvärdig utbildning. Där har skolan uppmärksammat att dessa elever får begränsad undervisning om sexualitet, samtycke och relationer inom sina program. Ämnesundervisning i kombination med mentorstiden blir därmed ett sätt att ge alla elever en möjlighet att möta och arbeta med de teman som ingår i kunskapsområdet. I högstadieskolorna ges också exempel på hur samarbete mellan mentorstid, ämnesundervisning och temadagar bidrar till breddning och fördjupning.

Klassrumsklimat och intolerans i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer

Det andra bedömningsområdet handlar om hur eleverna stärks i att göra medvetna och självständiga val såsom att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter, bland annat med fokus på intolerans. För hög kvalitet inom området behöver lärarna ha strategier i undervisningen för att främja ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat. De behöver också arbeta aktivt med bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger. För att uppnå hög kvalitet ska lärarna också ge eleverna inflytande i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen.

Skolinspektionens bedömning är att 13 av 30 **grundskolor** behöver höja kvaliteten i sitt arbete inom området, varav 7 bedöms ha låg kvalitet och 5 bedöms sakna viktiga aspekter som kännetecknar en hög kvalitet i arbetet.

Motsvarande bedömning är att 23 av 30 **gymnasieskolor** behöver utveckla sitt arbete, varav 8 har låg kvalitet och 15 saknar viktiga aspekter.

Några av de vanligaste utvecklingsområdena, för både grund- och gymnasieskolorna, är att de behöver:

- Skapa god samvaro genom att främja öppenhet och trygghet i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.
- Arbeta mer fördjupat med värdegrundsfrågor genom att problematisera och motverka uttryck för intolerans.
- Utveckla strategier som ger eleverna inflytande i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer.

Eleverna upplever att klassrumsklimatet är respektfullt men att det ibland är för tyst eller stökigt

Eleverna i de granskade skolorna upplever överlag att det finns ett respektfullt klassrumsklimat i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Det finns dock flera exempel på när både lärare och elever upplever att bestämda åsikter såväl som nedsättande kommentarer och skämt kan bidra till att det antingen blir tyst eller stökigt i undervisningen. Vi ser också tendenser till att elever på skolor som behöver utveckla sitt klassrumsklimat upplever problematiska könsskillnader. Ett exempel är att de ibland upplever att pojkar stör eller inte tar undervisningen på allvar jämfört med flickor.

Det saknas i flera fall strategier för att skapa ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat som ger förutsättningar att undervisa om känsliga frågor

Möjligheten för eleverna att öppet kunna reflektera om sexualitet och relationer med varandra är beroende av ett tillitsfullt klassrumsklimat. Det är också beroende av att lärarna har genomtänkta strategier och

förhållningssätt för att alla elever, oavsett kön, ska vilja och våga tala. Ett gott klassrumsklimat ger eleverna bättre förutsättningar att diskutera utan att känna sig hindrade att uttrycka sina åsikter, även om dessa går emot klasskamraternas eller lärarnas åsikter.⁴²

Elever och lärare upplever utmaningar med känsliga frågor, samtalsklimat och värderingar i undervisningen

I granskningen ser vi att kvaliteten i arbetet med att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat skiljer sig åt mellan skolorna. Men även om vi bedömt att kvaliteten skiljer sig åt, framkommer att lärare på i stort sett alla skolor upplever att det finns en rad utmaningar med klassrumsklimatet. Både lärare och elever ger exempel på olika hinder i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Några av utmaningarna som återkommer är:

- Eleverna uttrycker att skämt, fniss, jargonger och nedsättande kommentarer kan hämma öppenhet och trygghet i undervisningen.
- Lärarna upplever delar av kunskapsområdets innehåll som känsligt, vilket kan bidra till att ämnen inte fördjupas.
- Lärarna ser det som utmanande att arbeta med olika åsikter och värderingar i undervisningen.

I intervjuerna beskriver eleverna att det kan förekomma skämt och nedsättande kommentarer i diskussioner om sexualitet, samtycke och relationer. Sådana uttryck förekommer både i undervisningen och på raster. De beskriver att jargonger, skämt och nedsättande kommentarer kan ta formen av homofoba uttryck, eller att elever raljerar över teman som exempelvis trans- och könsidentitet. I elevintervjuerna framgår att diskussioner kan bli hetsiga, flamsiga och intensiva, vilket enligt eleverna kan hämma möjligheten för alla att våga och vilja delta.

Det finns även teman som lärarna på de granskade skolorna upplever som känsliga och privata. I undervisningen om till exempel hedersrelaterat våld och förtryck och sexuell läggning framgår att flera lärare finner det utmanande att undervisa om detta innehåll i helklass. Lärarna beskriver att det är svårt eftersom teman som de behandlar och åsikter som lyfts inte får bidra till att peka ut enskilda elever. Till exempel beskriver lärare att det kan finnas en risk att undervisning om hedersrelaterat våld och förtryck kan vara ett sådant utpekade tema.

Skolorna har generella strategier för att främja samvaro, men kan göra mer för att skapa tillit i undervisning om känsliga frågor

Den övervägande majoriteten av de granskade skolorna har utarbetade ordningsregler på skolan och utgår från förhållningssätt för att skapa trygghet i klassrummet generellt. Det är däremot inte lika vanligt att

⁴² Europarådet (2016, 2017).

lärarna har specifika arbetssätt för undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

I flera av de skolor som bedöms ha låg kvalitet i arbetet med att skapa öppenhet och trygghet i klassrummet lyfter lärarna och eleverna flera typer av utmaningar kopplat till diskussionsklimatet i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Flera lärare och elever menar att vissa teman i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer kan vara känsliga och utmanade att hantera i helgrupp. En återkommande problematik rör också svårigheten att skapa förutsättningar för att eleverna tar kunskapsområdet på allvar. Särskilt i de fall då lärarna eller eleverna upplever att vissa elever skämtar bort pågående diskussioner. Trots att lärarna upplever delar av undervisningen som svår och känslig har de inte alltid medvetna strategier för att alla elever ska vilja och våga delta när de behandlar sådant innehåll.

I de skolor som håller hög kvalitet vad gäller att skapa god samvaro i undervisningen arbetar lärarna mer medvetet för ett tillåtande och tryggt samtalsklimat i klassrummet när de undervisar om sexualitet, samtycke och relationer. På dessa skolor är lärarna medvetna om att eleverna tar olika mycket plats i klassrummet och arbetar för att motverka dessa grupperingar. Till exempel arbetar de med styrda gruppindelningar för att bryta upp problematiska kamrateffekter, men låter även samtliga elever reflektera enskilt, i par och slutligen i grupp. I dessa skolor används olika arbetsmetoder för att också få olika elever, oavsett kön, att komma till tals. Här är det också viktigt att notera att majoriteten av de granskade skolorna säkerställt att undervisningens innehåll är inkluderande så att den omfattar olika könsidentiteter och sexuella läggningar. Framför allt handlar det om att ha en bred representation i undervisningsmaterialet där olika köns- och sexuella identiteter inkluderas i pågående diskussioner.

Det finns även exempel från granskningen på att lärare ger eleverna mer tid att förbereda sig inför samtal som lärarna kan uppfatta som känsliga och som rör kunskapsområdet. Några lärare beskriver exempelvis att de ger eleverna mer tid att förbereda sig om de ska diskutera till exempel könsidentiteter och könsnormer, för att eleverna ska ges möjlighet att tänka igenom frågan i förväg och därefter kunna föra fram grundade inspel till samtalen. Lärarna på dessa skolor tydliggör också särskilda spelregler för hur samtalen ska gå till, såsom att eleverna behöver respektera varandra, och att undervisningen de har i sexualitet, samtycke och relationer ska tas på allvar som all annan undervisning. I dessa skolor uttrycker även lärare att det finns teman inom kunskapsområdet som är mer känsliga än andra, men att dessa teman inte undviks i undervisningen.

Lärarna arbetar aktivt med att markera mot uttryck för intolerans, men fördjupar inte alltid frågorna i undervisningen

I majoriteten av de granskade grund- och gymnasieskolorna arbetar lärarna aktivt för att markera mot uttryck för intolerans, i undervisningen om

sexualitet, samtycke och relationer men också i andra sammanhang. Lärarna har olika sätt för att bemöta utspel, såsom att ta frågan direkt i klassrummet, ta ett samtal med eleven utanför klassrummet eller att hänvisa eleven till elevhälsan. Lärarna beskriver att det är viktigt att både lyssna till elevens åsikt och att ställa motfrågor för att eleven själv ska förstå sina argument. Läraren markerar också tydligt vad som är okej och hävdar de värden som läroplanen anger.

På de skolor där vi bedömt att lärarna i lägre grad bemöter elevers uttryck för intolerans, upplever eleverna i vissa fall att lärarna inte reagerar tillräckligt. Till exempel upplever elever på några av dessa skolor att lärare inte hör eller uppfattar olika former av nedsättande språkbruk och jargonger. På en skola uttrycker några elever det som att lärare har svårt att värdera vad som är skämt eller allvar. Det gör att lärarna riskerar att inte i tillräckligt hög grad uppmärksamma, markera mot, och problematisera konsekvenserna av hur eleverna pratar och skämtar om vissa ämnen. På en annan skola uttrycker en elev att det är svårt att veta att man gjort eller sagt något fel, om lärarna inte säger till. Att skämt och jargong inte problematiseras direkt i helgruppsundervisningen riskerar att bidra till att öppenheten och tryggheten begränsas, både i undervisningen och skolan i stort.

För att undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer ska hålla hög kvalitet behövs en tydlig koppling till skolans värdegrundsarbete. Vi har därför bedömt dels huruvida lärarna bemöter uttryck för bland annat intolerans, dels hur de tar vara på den kunskap de har om elevernas åsikter och utspel som ett sätt att fördjupa vissa värdeladdade teman. Även om skolorna har rutiner för hur de hävdar läroplanens värden, är det inte alltid de arbetar för att fördjupa frågorna i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. I vissa skolor problematiserar till exempel inte lärarna slentrianmässigt användande av homofoba uttryck tillsammans med alla elever i undervisningen.

Samtidigt har flera granskade skolor arbetssätt som syftar till att fånga upp vilka normer som råder på skolorna och planerar för att fördjupa dessa i undervisningen. Några av de exempel som lyfts är att skolorna för in diskussioner om maskulinitetsnormer och machokulturer som de sett kan ta destruktiva uttrycksformer på skolan. Lärarna beskriver att det påverkar det innehåll som de planerar för undervisning i sexualitet, samtycke och relationer. Det handlar även om att lärarna fördjupar vissa frågor direkt i undervisningen när det dyker upp. Ett exempel är en lärare som menar att även om vissa frågor är bra att diskutera i mindre grupper för att alla elever ska våga delta, kan det speciellt om det är spontana utspel, vara bra att undersöka närmare i helklassundervisningen. I stället för att enbart markera att en elev som uttrycker en viss typ av intolerans tänker "fel", ställer läraren då följdfrågor om hur eleven tänker som ett sätt att komma fram till att det är ett ohållbart resonemang.

I lärarintervjuerna på de granskade skolorna framgår också en utmaning som rör elevers och lärares skilda åsikter. Flera lärare ger uttryck för att de främjar åsiktsfrihet och att politiskt inkorrekta åsikter måste få komma fram i undervisningen. Lärarna upplever det däremot som svårt att balansera frågan om åsiktsfrihet och att upprätthålla ett diskussionsklimat där elevers åsikter inte kränker andra. Några lärare nämner exempelvis att elevers olika syn på sexuell läggning och könsidentiteter kan vara svåra att hantera. Även elever uttrycker att det finns utmaningar kopplat till elevers skilda åsikter. Vissa grupper av elever understryker vikten av att respektera att det finns åsiktsskillnader mellan elever, men att lärarna ändå inte får undvika känsliga ämnen som till exempel hbtqi. Andra grupper av elever uttrycker att det kan vara svårt att delta i undervisningen om man inte får uttrycka sig fritt och måste hålla med majoriteten om teman som rör exempelvis hbtqi.

I skolor med utvecklingsbehov finns det starkare föreställningar om problematiska könsskillnader som påverkar klassrumsklimatet

I granskningen har vi intervjuat eleverna i grupper om pojkar respektive flickor⁴³. Syftet har varit att synliggöra om det finns skillnader mellan hur de upplever samtalsklimatet i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. På de allra flesta skolor ser vi inga större könsskillnader. Det finns exempel där både pojkar och flickor efterfrågar mer fördjupad undervisning om vad som exempelvis kännetecknar sunda och goda relationer. Däremot framträder vissa skillnader i de skolor som har utvecklingsområden vad gäller att skapa ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. På dessa skolor tenderar det att finnas större skillnader i hur de intervjuade pojkarna respektive flickorna upplever samtalsklimatet och hur intolerans hanteras i undervisningen. En sådan skillnad är att flickor i högre grad upplever att lärarna inte tillräckligt uppmärksammar när pojkar har ett nedsättande språkbruk. Därtill upplever flickor att det i större utsträckning är pojkar, som är delaktiga i och upprätthåller problematiska jargonger i och utanför klassrummet.

Vidare ges en bild i av att klassrumsklimatet skiljer sig åt mellan programmen i de granskade gymnasieskolorna. Yrkesprogrammen samt teknikprogrammet på de granskade skolorna upplevs i vissa fall ha större problem med jargong och intolerans. I synnerhet vad gäller uttryck som kan kopplas till homofobi, machokultur och raljerande kommentarer som till exempel speglar en nedvärderande kvinnoyn. I intervjuerna ger lärarna och eleverna exempel på att könsfördelningen i olika gymnasieprogram påverkar diskussionsklimatet i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. På en skola uttrycker exempelvis några elever att det är utmanande att diskutera könsroller när majoriteten av klassen består av

⁴³ Se mer om våra metoder i bilaga 2.

killar, med starka åsikter, även om alla får komma till tals. Samtidigt finns det exempel där elever uttrycker att det kan vara utmanande för pojkar att våga tala i klasser där majoriteten är flickor. En rektor uttrycker att det kan vara utmanande att vara kritisk mot rådande normer och jargonger på yrkesprogram som endast har pojkar. En annan gymnasie Rektor berättar att det är en utmaning att få yrkeslärare att arbeta med och problematisera begränsande normer som finns mellan elever.⁴⁴

Samtidigt som lärarna och eleverna i vissa fall upplever samtalsklimatet som mer utmanande på program med hög andel pojkar, får elever som går dessa program mindre fördjupad undervisning om sexualitet, samtycke och relationer.

Begränsat inflytande i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen

Flera av de granskade högstadie- och gymnasieskolorna ger eleverna begränsat med inflytande i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna ger inte heller eleverna möjlighet att utvärdera undervisningen.

På de skolor där vi bedömt att undervisningen håller hög kvalitet i fråga om att skapa elevdelaktighet i undervisningen i kunskapsområdet, har vi sett att lärarna arbetar på flera olika sätt. Ett vanligt sätt är att använda anonyma "frågelådor" eller "enkäter" inför att de ska arbeta med teman som rör sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna använder i sin tur elevernas frågor för att utforma undervisningen. På en högstadieskola ger en lärare som exempel att eleverna hade lyft fram att de vill prata mer om grooming, incels och om skillnader mellan könen. Läraren fördjupade således undervisningen utifrån dessa frågor för att utgå ifrån elevernas önskemål och behov. Andra lärare ger eleverna inflytande genom att visa eleverna planeringen innan undervisningen börjar för att ge dem möjlighet att påverka den.

I vissa fall har skolan rutiner för att ge eleverna inflytande i all planering och genomförande av undervisningen, inklusive där sexualitet, samtycke och relationer ingår, medan det i andra fall handlar om att eleverna får ge inspel till särskilda temadagar med särskilt fokus på kunskapsområdet. I de granskade skolor som använder flera varierade arbetssätt framgår att undervisningen på ett medvetet sätt lyfter in en bredd aktuella teman från de sociala sammanhang som elever deltar i – både i och utanför skolan. Med det menas såväl att elevernas frågor och intressen beaktas, som att lärarna rör sig i elevernas närhet för att fånga upp vad eleverna pratar om eller tänker kring olika frågor, för att sedan plocka in det i själva undervisningen. Ur elevernas perspektiv bidrar det till, när de själva inkluderas och ges

⁴⁴ Det är viktigt att framhålla att vi i granskningen ser att många yrkeslärare samtidigt arbetar aktivt för att motverka begränsade normer och uttryck för intolerans som kan förekomma i skolan, såväl som i elevernas kommande yrkesliv.

möjlighet vara delaktiga, att undervisningen nyanseras och fördjupas på ett sätt som eleverna finner mer meningsfullt.

Andra iakttagelser om arbetet med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer

I läroplanerna framgår att rektorn, inom givna ramar, har ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.⁴⁵ Det anges också att rektorn ansvarar för att ämnesundervisningen samordnas för att kunskapsområdet ska forma en helhet för eleverna.⁴⁶ I den här granskningen har vi inte gjort bedömningar av rektors arbete. I stället har vi genomfört intervjuer med rektorer i syfte att belysa förutsättningar för undervisningen i det nya kunskapsområdet och därmed kunna nyansera varför undervisningen fungerar som den gör på de granskade grund- och gymnasieskolorna. Frågor har ställts till rektorerna om hur de ser på sin styrning och ledning vad gäller att implementera de nya läroplansskrivningarna. Vi har också frågat rektorerna om vilket stöd de ger till lärarna för deras undervisning i kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Rektorerna gör olika prioriteringar av arbetet med kunskapsområdet

Rektorerna har fått uppge i vilken utsträckning kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer prioriteras samt om och hur det ingår i det systematiska kvalitetsarbetet. Resultaten ger ingen entydig bild av att rektorer på skolor med utvecklingsområden skulle prioritera området lägre, till fördel för annan undervisning. Vi kan ändå se att flera rektorer som arbetar på skolor som vi bedömt har hög kvalitet eller som har ett mindre antal utvecklingsområden tydligare beskriver hur de utvecklar undervisningen i kunskapsområdet som en del av det systematiska kvalitetsarbetet. Rektorerna beskriver att de arbetar med området på olika sätt, såsom genom skolans värdegrundsarbete, genom likabehandlingsplaner som också följs upp och utvärderas.

Rektornas beskrivningar av lärarnas förutsättningar att samarbeta

I några av de granskade skolorna som har hög kvalitet ger rektorerna flera exempel på hur skolorna tar ett helhetsgrepp kring kunskapsområdet. På en skola gav exempelvis rektorn två lärare tid att arbeta övergripande med sexualitet, samtycke och relationer genom att inventera vad som görs i respektive ämne. Arbetet resulterade i att lärarna skapade en gemensam digital plattform för att skolans samtliga lärare skulle kunna ta del av varandras olika undervisningsmaterial och läromedel. Rektorn uttrycker att det är viktigt att arbetet blir systematiserat för att kunna säkerställa att alla elever får ta del av kunskapsområdet under skolgången.

⁴⁵ Skolverket (2011).; Skolverket (2022a).

⁴⁶ Skolverket (2011).; Skolverket (2022a).

En viktig del i arbetet på några av de granskade skolor som håller hög kvalitet består även i att rektorerna prioriterar kunskapsområdet genom att ge lärare tid att samplanera undervisningen. Det finns exempel på verksamheter där rektorn tar en aktiv roll genom att bygga en stödstruktur för lärarnas samarbete som bland annat innehåller fasta möten, såsom arbetslagsmöten och ämneslagsmöten, där kunskapsområdet ska behandlas. Rektorn kan även styra genom att, i samråd med lärarna, ta fram specifika teman, ibland så kallade "årshjul", som formar vad och när under året lärare återkommande ska arbeta med olika typer av ämnesinnehåll i sina respektive ämnen. En annan rektor uttrycker att lärare genom samarbeten kan gå igenom hur de ska arbeta med centrala begrepp för eleverna i olika ämnen och ur olika perspektiv.

Samtidigt finns det exempel på när rektorn har begränsad insyn i hur kunskapsområdet tas om hand i undervisningen. På en skola beskriver en rektor att det inte finns något övergripande arbete för hur kunskapsområdet ska och kan behandlas för att eleverna ska få återkommande undervisning om sexualitet, samtycke och relationer, utöver det som står skrivet i kursplanernas centrala innehåll. En annan rektor beskriver att de inte har någon systematik kring hur kunskapsområdet behandlas, men att det finns en tillit till att lärare har god kunskap och arbetar på egen hand. En rektor uttrycker att lärarna har arbetat med att få in samplanering kring kunskapsområdet, men att det har varit svårt eftersom de har haft fullt upp med att arbeta med Lgr22 utifrån sina respektive ämnen.

Rektorer har inte alltid prioriterat kompetensutveckling

I vissa fall uttrycker lärare att de saknar rätt kompetens för att ta hand om kunskapsområdets innehåll. I vissa av de granskade skolorna som håller hög kvalitet är det tydligt att lärares kompetens prioriterats och spelar en viktig roll i rektors styrning av hur sexualitet, samtycke och relationer behandlas. Lärares kompetensutveckling sker bland annat genom att rektor möjliggör för lärare att ta del av fortbildningsinsatser med hjälp av externa aktörer eller genom föreläsningar från sexologer och forskare med kunskap om hur skolan kan arbeta med det ämnesinnehåll som inbegrips i sexualitet, samtycke och relationer. På en skola beskriver en rektor att de på skolan inventerade kursplanerna och de nya skrivningarna i läroplanen 2022, i syfte att inventera vad lärarna redan kan och vad de kan behöva mer kunskap om.

I granskningen har vi mött rektorer som erbjudit sina lärare kompetensutveckling, och rektorer som uppger att lärarna inte fått någon kompetensutveckling alls. I vissa fall har den erbjudits brett till lärargruppen, och i andra på enskilda lärares initiativ. Lärares kompetens är central för att kunna hantera teman som kan upplevas som känsliga i undervisningen. I en intervju uttrycker en biträdande rektor att teman som rör pornografi, hedersrelaterat våld och förtryck och samtycke är känsliga

teman för lärarna på skolan. Därtill att lärare är olika och kan både känna sig både bekväma och trygga, men samtidigt sakna rätt kompetens.

Avslutande diskussion

En undervisning om sexualitet, samtycke och relationer av hög kvalitet är viktig för att ge elever kunskaper och förståelse för att kunna bestämma över sin kropp och sexualitet. För att unga ska utveckla kunskaper och värden som främjar hälsa och ansvarskännande i sociala relationer över tid är det centralt att de också möter teman såsom våld, intolerans, normer och identitetsskapande. Genom kunskapsområdet får eleverna också ett viktigt bidrag för att kunna möta aktuella samhällsutmaningar, såsom våld och sexualbrott i nära relationer, kränkningar, mobbing, och psykisk ohälsa. En undervisning av hög kvalitet kan bidra till att elevernas sexualitet och relationskapande präglas av trygghet och respekt.

Skolinspektionen ser sammantaget att det finns kvalitetsskillnader i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer hos de 60 skolor vi granskat. Majoriteten av de granskade skolorna kan utveckla sitt arbete ur flera olika aspekter, för att kunna möta de reviderade läroplanerna med god kvalitet. Endast sju grundskolor och fyra gymnasieskolor som ingått i granskningen har bedömts hålla en hög kvalitet i sitt arbete med kunskapsområdet.

I följande avsnitt diskuteras granskningens viktigaste iakttagelser med fokus på hur arbetet med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer kan stärkas i skolan. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 60 verksamheter som har granskats och avser inte att ge en nationell bild.

Eleverna får undervisning om samtycke, men i vissa fall saknas koppling till verklighetsnära situationer

Elever behöver kunskaper för att kunna känna igen situationer och sammanhang där deras handlingsutrymme begränsas när det gäller sexualitet och relationer. Inte minst är detta avgörande med tanke på att alarmerande många unga uppger att de har varit utsatta för våld, i synnerhet sexuellt våld.⁴⁷ Genom de senaste läroplansförändringarna betonas att eleverna ska ges kunskaper om betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. Sådana kunskaper är nödvändiga för att elever ska kunna bygga respektfulla och hälsosamma relationer på sikt.

Vi ser i den här granskningen att lärarna i olika grad undervisar både om vad samtycke betyder och hur samtycke kan komma till uttryck och kommuniceras i praktiken. Överlag ser vi att eleverna ges goda möjligheter till att undersöka föreställningar om kön, vilket är en viktig del av att förstå hur maktstrukturer påverkar individers handlingsutrymme. Eleverna får också möta undervisning om samtycke. Däremot kan man konstatera att undervisningen i några granskade skolor ger undervisning där samtycke i huvudsak behandlas som begrepp, och att eleverna inte upplever att det

⁴⁷ Folkhälsomyndigheten (2025).

utgår ifrån verklighetsnära situationer. Några elever efterfrågar tydligt att inte bara lära sig *om* rättigheter och gränsdragningar, utan att också ta upp *hur* gränsdragningar kan kommuniceras och tolkas i reella sexuella situationer. Skolinspektionen vill understryka vikten av att undervisningen om samtycke utgår ifrån verklighetsnära situationer som eleverna upplever som meningsfulla. Risken är annars att inte alla elever får kunskaper för att kunna tolka situationer i sexliv och relationer samt att förstå både egna och andras rättigheter.

Eleverna möter sällan en fördjupad undervisning om hedersrelaterat våld och förtryck

Eleverna behöver också få kunskaper i att förstå hur krav från andra, exempelvis familj, kan begränsa ungas rätt att bestämma över sin kropp och sexualitet. I Folkhälsomyndighetens undersökning svarar ungefär en tiondel av unga att de upplevt olika former av hedersrelaterat våld och förtryck, till exempel krav från ens familj om ens partners kön, etnicitet eller religion, och krav på att vänta med sex tills man är gift.⁴⁸ Skolan har ett ansvar för att hedersrelaterat våld och förtryck ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. En del i arbetet handlar också om att eleverna återkommande ska få kunskaper om sexualitet, samtycke och relationer, samt hedersrelaterat våld och förtryck.

I granskningen kan vi konstatera att eleverna som går på de granskade skolorna sällan möter innehåll som anknyter till hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns olika sätt att undervisa om hedersproblematik, till exempel genom att väva in det i undervisning som rör mänskliga rättigheter. Ändå är det talande att flera av eleverna vi intervjuat inte känner till begreppet hedersrelaterat våld och förtryck. En viktig iakttagelse är att flera lärare upplever att hedersproblematik är utmanande att undervisa om, framför allt mot bakgrund av att vissa elever kan känna sig utpekade.

Både elevgruppens sammansättning och kunskapsområdets upplevda känslighet kan begränsa i vilken grad hedersrelaterat våld och förtryck tas upp. Flera lärare i granskningen ser en risk att undervisningen om hedersrelaterat våld och förtryck kan öka fördomar, eller att temat inte är prioriterat eftersom de menar att de inte har en elevgrupp som omfattas av denna problematik. En konsekvens är att inte alla elever får förutsättningar till kunskaper som ger en fördjupad förståelse av egna och andra människors rättigheter. Skolinspektionen ser med oro på att en fördjupad undervisning om hedersrelaterat våld och förtryck riskerar att inte nå alla elever.

⁴⁸ Folkhälsomyndigheten (2025).

Undervisningen riskerar att bli ytlig och repetitiv när det inte tas ett helhetsgrepp om kunskapsområdet

Utöver att ta upp angelägna teman såsom samtycke och hedersrelaterat våld och förtryck behöver eleverna få breda och djupa kunskaper i kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer som helhet. Det handlar om att få möjlighet att fördjupa sig i teman om sexualitet, kärlek och vänskap ur olika ämnesperspektiv såsom biologiska, samhällsorienterade, estetiska med mera. För att alla elever ska få både breda och fördjupade kunskaper i sexualitet, samtycke och relationer, är det viktigt att lärarna ges förutsättningar att samarbeta för att göra kunskapsområdet till en helhet utifrån de inledande delarna i läroplanen.

I Skolinspektionens granskning av sex- och samlevnadsundervisningen från 2018 var ett av huvudresultaten att flera av de granskade skolorna inte tagit ett helhetsgrepp om kunskapsområdet. Liknande mönster återspeglas i denna granskning. Vi ser att lärarna sällan känner till vilka kunskaper eleverna får i olika ämnen, och det saknas ett arbete för att skapa en helhet. Skolinspektionen ser med oro att det kan begränsa undervisningen i flera avseenden. En begränsad dialog mellan lärare bidrar till att lärares enskilda arbete inte blir en kollektiv resurs i skolorna. Denna utmaning kan relateras till att elever i flera fall upplever undervisningen som ytlig och repetitiv. Om skolorna tar ett större helhetsgrepp kring kunskapsområdet finns således stor potential att motivera, och återkommande bjuda in, eleverna att vara delaktiga i samtal, som ur olika perspektiv lyfter teman som är viktiga och centrala i deras liv.

I granskningen framkommer att lärarna upplever flera svårigheter med att undervisa i kunskapsområdet. Vissa lärare känner sig osäkra på hur teman som rör sexualitet och relationer kan tas upp i deras ämne. En annan utmaning är att det är svårt för lärare att arbeta med samplanering, sett till lärares undervisningsuppdrag i stort. Därför är det också av vikt att rektorn tydligt leder ett arbete som ger lärare förutsättningar att se och utbyta kunskaper med varandra om hur deras undervisning bidrar till helheten för eleverna. I granskningen har vi sett exempel på där eleverna får möta en undervisning där lärare gemensamt har tänkt igenom hur sexualitet och relationer kan behandlas i olika ämnen – och över årskurserna.

Elever på mansdominerande program får på vissa skolor begränsad undervisning i kunskapsområdet

Vi ser också att det finns bristande likvärdighet i några granskade gymnasieskolor som inte tagit ett helhetsgrepp om kunskapsområdet. Det finns skillnader mellan program som gör att vissa elevgrupper kan komma att få begränsad fördjupning i de teman som knyter an till sexualitet och relationer såväl som hedersrelaterat våld och förtryck. Vi ser också att elever som går på mansdominerande program, till exempel

teknikprogrammet eller fordons- och transportprogrammet⁴⁹, på vissa gymnasieskolor tar del av mindre fördjupad undervisning. Det beror i huvudsak på skillnader i gymnasieprogrammets utformning, eftersom teman i kunskapsområdet i flera fall breddas och fördjupas i fördjupningskurser såsom filosofi, psykologi, sociologi och kriminologi. Ett annat exempel är att teknikprogrammet inte har kurser i ämnet naturkunskap vars centrala innehåll inkluderar kunskapsområdet.⁵⁰ Skolinspektionen ser det som oroväckande att det finns en risk att inte alla elever får ta del av återkommande och fördjupande undervisning. Särskilt när det gäller gruppen pojkar och män, med tanke på att förebyggande insatser kring sexualitet och hälsa inte i lika hög grad når män.⁵¹

För att alla elever ska få återkommande och fördjupande undervisning samt möjlighet att få kunskaper ur olika ämnesperspektiv, behöver rektorn därför leda ett arbete för att skapa helhet i undervisningen, och lärarna få uttalade förväntningar på, och förutsättningar, att samarbeta.

Det finns mer att göra för att undervisningen ska ske i ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat

I undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer ska elever ges förutsättningar att pröva tankar och utbyta erfarenheter om de teman som kunskapsområdet berör. Möjligheten för eleverna att reflektera och samtala med varandra är beroende av ett klimat som präglas av goda ömsesidiga relationer, öppenhet och tillit. Skolinspektionens tidigare rapporter visar att teman som rör sexualitet, relationer, normer och jämställdhet med mera, upplevas som känsliga och utmanade av både lärare och elever i undervisningen.⁵² Att den här typen av teman upplevs som känsliga kan förstås som att innehållet väcker utmanande frågor om hur individer kan, ska och får vara kopplat till sexualitet och relationer.⁵³ Elever som uttrycker motstånd mot rådande uppfattningar och normer behöver bli tagna på allvar och göras delaktiga i diskussioner.⁵⁴ Lärare måste förhålla sig till utmaningen att främja åsikts- och yttrandefriheten, samtidigt som de ska hävda de värden som läroplanen anger.⁵⁵

I den här granskningen ser vi att flera skolor kan arbeta mer medvetet för att främja både öppenhet och tillit i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Vi har bedömt att fler granskade gymnasieskolor än grundskolor kan utveckla kvaliteten i området, även om det i stort sett rör sig om samma problematik oavsett skolform. Vi ser att undervisningen kan inkludera mer fördjupade samtal om frågor som rör intolerans, såsom hur sexism och homofobi kan komma till uttryck både i undervisningen och

⁴⁹ Skolverket (2025a)

⁵⁰ Från 2025 gäller en ny programstruktur för teknikprogrammet som infattar ämnet naturkunskap.

⁵¹ Folkhälsomyndigheten (2025).

⁵² Skolinspektionen (2018); Skolinspektionen (2022).

⁵³ Se Lukkerz (2023).

⁵⁴ Kronlid, D. O (2017); Europarådet (2016); Europarådet (2017) s. 34f.

⁵⁵ Skolverket (2025b).

utanför, såsom under raster. I granskningen finns exempel på att elever kan ha svårt att ta teman på allvar genom att skämta och använda raljerande kommentarer. Därför är det avgörande att lärarna har ett aktivt och medvetet arbete för att tydliggöra vilka spelregler som gäller för samtal i undervisningen, för att de ska präglas av respekt och öppenhet.

Det är tydligt att lärarna arbetar med att upprätthålla nolltolerans mot, och löpande markerar mot, det som inte är okej i förhållande till de värden som läroplanen anger. Men flera skolor kan i högre grad lyfta upp och problematisera uttryck för intolerans i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Ett medvetet arbete behövs för att alla elever ska vilja och våga samtala

Om lärare inte arbetar medvetet för ett tillitsfullt klassrumsklimat finns en risk att elever inte känner sig tillräckligt trygga för att vilja eller våga tala i undervisningen. Det innebär att de inte heller tar hänsyn till att det finns en könsdimension kopplat till elevernas förutsättningar att delta och ta plats i undervisningen. Som beskrivit finns dock en risk att samhälleliga insatser från både från skola och ungdomsmottagningar, med fokus på sexualitet och relationer, inte når pojkar och flickor i samma utsträckning. I en litteraturöversikt från Jämställdhetsmyndigheten framhålls att en heterosexuell maskulinitet och normer som främjar tuffhet bland pojkar och män, kan göra teman inom kunskapsområdet mindre angelägna eller svårare att prata om för pojkar.⁵⁶

Även om vi i denna granskning inte ser entydiga könsmonster finns exempel som pekar mot att flickor upplever att de i högre grad tar undervisningen på allvar, samtidigt som pojkar framställs som mer högljudda och skämtsamma. Skolinspektionen ser det i dessa sammanhang som en betydande risk att inte alla elever vågar tala. På skolorna problematiserar man generellt sett oftare pojkars attityder och jargonger, och riktar insatser mot dessa. Skolor behöver arbeta medvetet för att skapa tillit och trygghet i undervisningen för att ge plats åt ett öppet samtalsklimat där såväl friskororienterade perspektiv på relationer som intolerans löpande hanteras.

Lärarna upplever osäkerhet i att undervisa om känsliga frågor

Frågor som rör sexualitet, normer och hedersrelaterat våld och förtryck kan vara utmanande och känsliga att undervisa om.⁵⁷ Hedersrelaterat våld och förtryck sticker särskilt ut i detta avseende då hedersproblematik kan uppfattas som känsligt i förhållande till olika elevgrupper, såväl som att elevers åsikter och värderingar kan skapa spänningar i klassrummet. I granskningen uttrycker lärarna att de kan uppleva en osäkerhet inför att undervisa om området, och de ser en risk med att öka fördomarna om att

⁵⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2020).

⁵⁷ Skolinspektionen (2022)

hedersförtryck förekommer enbart i vissa delar av världen, kopplat till vissa etniciteter eller religioner. I enskilda fall ger lärare också uttryck för att de saknar bra undervisningsmaterial för att närma sig frågan om hedersrelaterat våld och förtryck.

Även om denna granskning inte bedömer rektorernas arbete, pekar granskningens resultat mot betydelsen av att rektorn säkerställer att lärare har den kompetens de behöver för att bedriva undervisning av hög kvalitet. I en del av de granskade skolorna som håller hög kvalitet beskriver rektorn att lärares kompetensutveckling prioriterats genom att inventera vad de *kan* och vad de behöver mer kunskap *om*. Det är av stor vikt för att alla lärare både ska ha kunskaper om och känna sig trygga med att ta sig an kunskapsområdets innehåll. Kompetensutveckling är därmed särskilt viktig för att alla skolor ska kunna bedriva en undervisning av hög kvalitet om sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Referenser

Barnombudsmannen (2020). *Delrapport 1: Kartläggning av forskning om pornografins inverkan på barn och unga*.

Ceder, S (2021). Vad är sexualitet och relationer? I Ceder m.fl. (red.) *Sexualitet och relationer – att möta ett engagerande och föränderligt kunskapsområde i skolan*. (Upplaga 1:4). Lund: Studentlitteratur AB.

Europarådet (2016). Att verka i spänningsfält. Undervisa om kontroversiella frågor genom utbildning i demokratiskt medborgarskap och mänskliga rättigheter (EDC/HRE). Utbildningspaket för lärare. Strasbourg: Council of Europe.

Europarådet (2017). *Hantera kontroversiella frågor: Utveckla strategier för att hantera spänningsfält och undervisningen om kontroversiella frågor i skolan. Ett verktyg för skolans ledning och seniora ledare*. Strasbourg: Council of Europe.

Folkhälsomyndigheten (2017). *Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige – UngKAB15 – en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga 16–29 år*.

Folkhälsomyndigheten (2023a). *Ungas hälsa, relationer och sexliv – Resultat från UngKAB15*.

Folkhälsomyndigheten (2023b). *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR)*.

Folkhälsomyndigheten (2025) *Ungas hälsa, relationer och sexliv – Resultat från UngKAB23. En enkätstudie om ungas sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter*.

Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Maskuliniteter och ohälsa – en översikt. Litteraturoversikt om maskuliniteter och ohälsa mellan år 2011–2020*.

Jämställdhetsmyndigheten (2021). *Attityder till sexuella trakasserier i Sverige*.

Jämställdhetsmyndigheten (2022). *Jämställdhetsundersökningen 2022 – Om attityder, omsorg, diskriminering och psykisk hälsa*.

Jämställdhetsmyndigheten (2024). *Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Förekomst, riskfaktorer och hälsokonsekvenser*.

Korkmaz, Sibel., & Överlien, Carolina (2023). *Våld i ungas nära relationer & det ideella stödet – möjligheter och begränsningar*. Stockholms universitet. Arbetsrapport 2023:1.

Kronlid, David O. (2017). *Skolans värdegrund 2.0: Etik för en osäker tid*. Stockholm: Natur & Kultur.

Lukkerz, Jack (2023). *Sex på rätt sätt: unga, sexualitet och svensk samtida sexualsyn*. Diss. Örebro: Örebro universitet, 2023

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2019). *Unga med attityd Samhällsfrågor & demokrati. Attityd- och värderingsstudie 2019*.

Bilagor

Bilaga 1 Skolinspektionens kvalitetskriterier

Här redovisas de kvalitetskriterier för hög kvalitet som de granskade skolorna har bedömts mot.

Grundskolan	Gymnasiet
Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning	Återkommande och aktuell undervisning
Undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer är ett återkommande inslag under alla år på högstadiet. Det ger eleverna möjlighet till fördjupning i kunskapsområdet. Undervisningen är aktuell och relevant och möter eleverna på ett åldersanpassat sätt där de är i sin kunskapsutveckling. Vid behov använder lärarna kompetens från elevhälsan, annan personal eller ungdomsmottagningen på ett medvetet sätt för att bredda och fördjupa perspektiv i undervisningen.	Undervisningen utifrån kunskapsområdet är ett återkommande inslag under alla år på gymnasiet. Undervisningen är aktuell och relevant och möter eleverna på ett åldersanpassat sätt där de är i sin kunskapsutveckling. Vid behov använder lärarna kompetens från skolans elevhälsa, annan personal eller ungdomsmottagningen för att bredda och fördjupa perspektiv i undervisningen.
Ämnesintegrerad undervisning ger eleverna en helhetsbild	Ämnesintegrerad och fördjupande undervisning inom gymnasiegemensamma ämnen
Undervisningen präglas av ämnesintegrering och synliggör hur olika perspektiv på kunskapsområdet, från såväl värdegrund som kursplaner, hänger ihop. Undervisningen ger eleverna en helhetsbild av vad kunskapsområdet innefattar.	Undervisningen utifrån kunskapsområdet är ett inslag som förekommer inom de flesta gymnasiegemensamma ämnena. Undervisningen präglas av ämnesintegrering och synliggör hur olika perspektiv på kunskapsområdet hänger ihop. Undervisningen ger eleverna en

	helhetsbild av vad kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer innefattar, och ger möjlighet till fördjupning i kunskapsområdet.
Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut	Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut
Lärarna arbetar medvetet för att uppmuntra och utmana eleverna att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck, exempelvis hur olika relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat pornografi. Lärarna arbetar också medvetet för att uppmuntra och utmana eleverna att utveckla sin förmåga att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter, och betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.	Lärarna arbetar medvetet för att uppmuntra och utmana eleverna att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck, exempelvis hur olika relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat pornografi. Lärarna arbetar också medvetet för att uppmuntra och utmana eleverna att utveckla sin förmåga att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter och betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.
Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat	Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
Lärarna arbetar aktivt för att främja ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat, så att flickor och pojkar vill och vågar reflektera och samtala. I sin undervisning utifrån kunskapsområdet synliggör och utmanar lärarna begränsande normer. I undervisningen har lärarna strategier och arbetssätt som sätter tydliga ramar för att få med sig eleverna och för att främja god samvaro och trygghet i klassrummet.	Lärarna arbetar aktivt för att främja ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat, så att kvinnor och män vill och vågar reflektera och samtala. I sin undervisning utifrån kunskapsområdet synliggör och utmanar lärarna begränsande normer. I undervisningen har lärarna strategier och arbetssätt som sätter tydliga ramar för att få med sig eleverna och för att främja god samvaro och trygghet i klassrummet.
Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger	Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
Lärarna bemöter med aktiva insatser utspel och uttryck för	Lärarna bemöter med aktiva insatser utspel och uttryck för

intolerans, destruktiva jargonger och normer som elever uttrycker både explicit och implicit, och fördjupar frågorna tillsammans med eleverna. Lärarna är tydliga samtalsledare som vägleder eleverna och som hävdar de värden som läroplanen anger.	intolerans, destruktiva jargonger och normer som elever uttrycker både explicit och implicit, och fördjupar frågorna tillsammans med eleverna. Lärarna är tydliga samtalsledare som vägleder eleverna och som hävdar de värden som läroplanen anger. Lärarna använder kunskaper om elevernas behov i sin fortsatta planering av undervisningen.
Elevdelaktighet och att fånga elevernas frågor	Elevdelaktighet och att fånga elevernas frågor
Lärarna har olika sätt för att göra eleverna delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen utifrån kunskapsområdet. Det innebär att lärarna öppnar upp för elevernas intressen och använder kunskaper om elevernas behov i sin fortsatta planering av undervisningen. Lärarna fångar upp frågor som har koppling till kunskapsområdet samt anpassar undervisningen och/eller tar ansvar för att eleverna ges utrymme och möjlighet att samtala och reflektera.	Lärarna har olika sätt för att göra eleverna delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen utifrån kunskapsområdet. Lärarna efterfrågar elevernas perspektiv för att kunna ta hänsyn till det i undervisningen. Lärarna fångar upp frågor som aktualiseras i eller utanför skolan och som har koppling till kunskapsområdet samt anpassar undervisningen och/eller tar ansvar för att eleverna ges utrymme och möjlighet att samtala och reflektera.

Bilaga 2 Metod och urval

Urval och beskrivning av de granskade skolorna

Totalt 60 skolor har ingått i granskningen, varav 30 grundskolor och 30 gymnasieskolor. För att välja ut skolor att granska har vi gjort ett så kallat variationsurval. Det bygger på att välja ut vissa faktorer i en urvalsdragning. För att granskningen ska innehålla en bred variation av skolor har vi strävat efter att de ska vara olika i förhållande till vilken kommuntyp den ligger i, vilket huvudmannatyp (kommunal eller enskild) och hur många elever som går på skolan. Samtliga gymnasieskolor som valts ut har både högskoleförberedande program och yrkesprogram på enheten.

Skolinspektionens urvalsprinciper innebär bland annat att skolor som inspekterats under det senaste året har exkluderats från granskningen. Även skolor som deltar i, eller inom ett år före urvalsdragningen har avslutat sin medverkan i Skolverkets riktade insats *Samverkan för bästa skola* har exkluderats från urvalet.

Bedömning av kvalitet utifrån kriterier

Granskningens iakttagelser baseras på Skolinspektionens bedömning som gjorts utifrån kvalitetskriterier för det granskade området. Dessa kriterier är framtagna av Skolinspektionen och specifika för granskningen. Kriterierna baseras på en uttolkning av nationella mål och riktlinjer samt den forskning som ligger till grund för granskningens problembild. Skolinspektionens bedömning har gjorts på en tregradig skala och sammanställts i beslut som kommuniceras till berörda huvudmän och rektorer. Skolinspektionens kriterier för hög kvalitet av det granskade området redovisas i bilaga 1.

Empiri och insamlingsmetod

Granskningens underlag för bedömning har inhämtats genom intervjuer vid skolbesök och dokumentstudier. Intervjuerna har protokollförts och verksamheterna har fått möjlighet att kontrollera dessa protokoll för faktafel.

Dokumentstudier

Inför verksamhetsbesöken har Skolinspektionen begärt in dokument som rör skolans värdegrundarbete och dokument som rör undervisningen inom kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer av granskade huvudmän (såsom övergripande planeringar eller arbetsuppgifter). Dokumentstudierna har använts för att fördjupa intervjuerna vid besöken.

Intervjuer

Skolinspektionens skolbesök genomfördes mellan april och september 2025. För varje skolenhet som ingår i granskningen har vi intervjuat elever, lärare och rektorer. Vid intervjuerna har Skolinspektionens utredare utgått från ett gemensamt intervjustöd men frågornas formulering och ordning liksom vilka följdfrågor som ställts har varierat mellan intervjuerna.

Totalt intervjuades 427 lärare, 329 flickor och 307 pojkar i följande grupper.

I **grundskolan** har vi intervjuat två grupper elever, varav en grupp med flickor och en med pojkar. På **gymnasiet** har vi intervjuat fyra grupper elever uppdelat på kvinnor och män samt elever som går högskoleförberedande program och yrkesprogram. Vi har intervjuat eleverna i grupper om fyra elever på varje skola. I granskningen har vi genomfört intervjuer med elever i grupper om flickor och pojkar för att fånga eventuella upplevelser om könsskillnader i resultaten. Även om vi gjort en sådan uppdelning har eleverna haft möjlighet att välja vilken grupp de vill intervjuas i, oavsett vilket juridiskt kön de har eller om de definierar sig som icke-binära. Resultaten redovisas dock utifrån vad eleverna sagt i grupper om flickor och pojkar.

Två grupper **lärare** med två till fyra lärare i vardera grupp. Den ena gruppen bestod av lärare som undervisar i samhällskunskap och biologi (grundskolan) eller naturkunskap (gymnasieskolan). Den andra gruppen bestod av lärare som undervisar i andra ämnen (på gymnasiet har vi brett om lärare i andra gymnasiegemensamma ämnen). Några av dessa är lärare i svenska, svenska som andraspråk, engelska, idrott och hälsa, bild, hem- och konsumentkunskap, religion och andra samhällsvetenskapliga ämnen.

Skolans **rektor** och i vissa fall även med biträdande rektor eller annan person med ledningsansvar på skolan. Rektorer har intervjuats för att få en bild av hur de ser på sitt och lärarnas arbete med undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer. Rektorsintervjuerna har analyserats till regeringsredovisningen men har inte ingått i våra kvalitetsbedömningar av skolorna.

Bilaga 3 Granskade verksamheter

Grundskolor

Huvudmän

Högbyskolan	Region Gotland
Södervärnsskolan	Region Gotland
Duveds skola F–9	Åre kommun
Treälvsskolan	Östersunds kommun
Withalaskolan 1	Vetlanda kommun
Paradisskolan Pa02	Nybro kommun
Karstorpsskolan	Lomma kommun
Munkhätteskolan	Malmö kommun
Bladins grundskola	Bladins skola, stiftelsen
Sveaskolan Limhamn	Sveaskolan AB
Edsbergsskolan	Sollentuna kommun
Noblaskolan Solna	Pysslingen förskolor och skolor AB
Norrsätraskolan	Sandvikens kommun
Rålambshovsskolan	Stockholms kommun
Järvaskolan	Järvaskolan AB
Carlssons skola	Föreningen för Carlssons skola
Wasaskolan	Södertälje kommun
Kunskapsskolan Enköping	Kunskapsskolan i Sverige Aktiebolag
von Bahrs skola	Uppsala kommun
Prolympia, Umeå	Ulnö AB
Södra Ålidhemsskolan 6–9	Umeå kommun
Gäddgårdsskolan 7–9	Arboga kommun
Montessoriskolan Globen, Alingsås	Alingsås Montessori Skola Globen
Sannaskolan 7–9	Göteborgs kommun
Ytterbyskolan 1	Kungälv kommun
Ekhamraskolan	Friskolan i Mariestad AB
Fridaskolan, Trollhättan	Fridaskolorna AB
Vialundsskolan	Kumla kommun
Palmbladsskolan	Uppsala kommun
Frykenskolan	Torsby kommun

Gymnasieskolan

Vägga gymnasieskola 4	Karlshamns kommun
Gymnasieskolan Knut Hahn 2	Ronneby kommun
Falu Frigymnasium	Falu Frigymnasium aktiebolag
Hagströmska gymnasiet, Falun	Hagströmska Gymnasiet AB
Hjalmar Strömerskolan	Strömsunds kommun
Jämtlands gymnasium, Wargentin 2C	Jämtlands gymnasieförbund
Gnosjöandans kunskapscentrum	Gnosjö kommun
Aleholm 3	Sävsjö kommun
Hultsfreds gymnasium 1	Hultsfreds kommun
Vimmerby gymnasium 2	Vimmerby kommun
NTI Gymnasiet Helsingborg	NTI Gymnasiet Ellips AB
Söderportgymnasiet 31	Kristianstads kommun
Malmö Borgarskola Ro 1	Malmö kommun
Söderslättsgymnasiet	Trelleborgs kommun
S:t Botvids gymnasium	Botkyrka kommun
Marina läroverket i Danderyd	Klart skepp marinteknik AB
Drottning Blankas Gymnasieskola Stockholm Södra	DBGY Kronan AB
Cybergymnasiet Stockholm	Cybergymnasiet Stockholm AB
Tibble Gymnasium Campus Täby	Tibble Fristående Gymnasium TFG AB
Rinmangymnasiet RI 2N	Eskilstuna kommun
Thomasgymnasiet	Strängnäs kommun
Timrå gymnasium 1	Timrå kommun
Bobergsgymnasiet	Ånge kommun
Aniaragymnasiet	AF affärseffekt framtidsskola AB
Tingsholmsgymnasiets nationella program	Ulricehamns kommun
Lagmangymnasiet1	Vara kommun
Sundlergymnasiet	Vårgårda kommun
Realgymnasiet Linköping	Lärande i Sverige AB
Bildningscentrum Facetten	Åtvidabergs kommun
Nynäshamns gymnasium	Nynäshamns kommun

Bilaga 4 Aktuella bestämmelser

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.⁵⁸

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.⁵⁹ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare.⁶⁰

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.⁶¹ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.⁶²

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.⁶³

Grundskolan

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla

⁵⁸ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁵⁹ 1 kap. 4 § skollagen.

⁶⁰ 1 kap. 4 § skollagen.

⁶¹ 1 kap. 5 § skollagen.

⁶² Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

⁶³ 2 kap. 25 § skollagen.

tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.⁶⁴

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.⁶⁵

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmönster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.⁶⁶

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.⁶⁷

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmönster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt

⁶⁴ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmänsklighet.*

⁶⁵ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.*

⁶⁶ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.*

⁶⁷ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.*

förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.⁶⁸

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.⁶⁹ Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.⁷⁰ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.⁷¹

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.⁷²

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.⁷³

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet

⁶⁸ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag.*

⁶⁹ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden.*

⁷⁰ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål.*

⁷¹ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer.*

⁷² Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer.*

⁷³ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål.*

så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.⁷⁴

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.⁷⁵

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.⁷⁶

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.⁷⁷ Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

Gymnasieskolan

Av läroplanen för gymnasieskolans inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse.

Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Det framgår också att en trygg identitet och medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet stärker förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingsgrunder.⁷⁸

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. När värderingar redovisas, ska det alltid klart framgå vem det är som står för dem. Alla som verkar i skolan ska alltid hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och klart ta avstånd från det som strider mot dem.⁷⁹

Av läroplanens inledande del framgår vidare att skolan aktivt och medvetet ska främja elevernas lika rättigheter och möjligheter oberoende av könstillhörighet. Det framgår att skolan har ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och

⁷⁴ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

⁷⁵ Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

⁷⁶ Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

⁷⁷ Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.

⁷⁸ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, Förståelse och medmänsklighet*.

⁷⁹ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, Saklighet och allsidighet*.

utveckling. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina förmågor och intressen utan att begränsas av föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska också verka för att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Oavsett om utbildningen är förlagd till en arbetsplats eller äger rum i skolan ska den präglas av ett jämställdhetsperspektiv.⁸⁰

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för kvinnor och män. Genom undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om könsmonster och hur de kan påverka människors livsval och livsvillkor. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska hur normer, värderingar och strukturer kan begränsa kvinnors och mäns makt att forma såväl samhället som sina egna liv. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande i utbildningen får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.⁸¹

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer anges att det är skolans ansvar att varje elev kan använda sina kunskaper som redskap för att kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, och har kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck. Varje elev ska ha förmåga att kritiskt granska och bedöma det eleven ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor.⁸² Det anges vidare att läraren ska se till att undervisningen till innehåll och upplägg präglas av ett jämställdhetsperspektiv och att eleverna ges möjlighet att mötas och arbeta tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter och val. Läraren ska även samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen. I undervisningen ska läraren utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång. Läraren ska beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och för undervisningen relevant pedagogisk och annan forskning. Vidare ska läraren organisera och genomföra arbetet så att

⁸⁰ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, En likvärdig utbildning.*

⁸¹ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag.*

⁸² Lgy 11, avsnitt 2.1, *Kunskaper, Mål.*

eleven får möjlighet till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.⁸³

Avseende normer och värden anges i läroplanen bland annat att det är skolans mål att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet. Det är också skolans mål att varje elev tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa människor.⁸⁴ Vidare anges det att alla som arbetar i skolan ska visa respekt för den enskilda eleven och ha ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt. Läraren ska öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av dessa. Vidare ska läraren klargöra skolans normer och regler och hur dessa är en grund för arbetet och tillsammans med eleverna diskutera och utveckla regler för arbetet och samvaron i gruppen.⁸⁵

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och innehåll i undervisningen. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen. Läraren ska även uppmuntra elever som har svårt att framföra sina synpunkter att göra det och låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer. Vidare anges det också att läraren ska planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.⁸⁶

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.⁸⁷

För varje ämne finns en ämnesplan och utbildningen inom varje ämne ges i form av en eller flera kurser. Ämnesplanerna innehåller respektive ämnes syfte och vilka kurser som ingår i ämnet. För respektive kurs anges det centrala innehåll som undervisningen i kursen ska behandla. Vidare framgår betygskriterier för varje kurs som relaterar till det centrala innehållet i kursen och har en koppling till ämnesplanen som helhet. (16 kap. 21 och 23 §§ skollagen, 1 kap. 4 § gymnasieförordningen [2010:2039].)⁸⁸

⁸³ Lgy 11, avsnitt 2.1, *Kunskaper, Riktlinjer*.

⁸⁴ Lgy 11, avsnitt 2.2, *Normer och värden, Mål*.

⁸⁵ Lgy 11, avsnitt 2.2, *Normer och värden, Riktlinjer*.

⁸⁶ Lgy 11, avsnitt 2.3, *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

⁸⁷ Lgy 11, avsnitt 2.6, *Rektorns ansvar*.

⁸⁸ Bestämmelserna i 16 kap. 21 och 23 §§ skollagen har nya lydelse från den 15 juli 2022 genom lag 2022:147. Lagen tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. För utbildning i gymnasieskolan ska äldre bestämmelser fortfarande gälla i fråga om utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025. 1 kap. 4 § gymnasieförordningen har en ny lydelse från och med den 1 januari 2024 genom förordning 2023:654. Förordningen tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för utbildningar som påbörjats före den 1 juli 2025.

Bilaga 5 Referenspersoner

Teresa Fernández Long, Skolverket

Karin Gunnarsson, Stockholms universitet